No. ३५८
घ

Title नैषधीयचरितम्

(१४-१८सर्गाः)

Author श्रीहर्षः

Extent २६ पत्र Age

Subject काव्य

नैषधीयचरितम्

२५७

पृष्ठसंख्या २२ पृष्ठतक नहीं है॥

२धं पत्रादि

छावशावर्तिनी सा॥ तथापर भ्रततनोरनेगाच्नुस्याः प्रनुःसन्नधिकस्त्वमेधि॥ ७७॥ अस्त्व
यासाधितमन्नमीनरसादिपीय षरसातिशायि॥ पद्रूपावि अस्तव स्वरूपकार क्रियासुकोरुह
लघालिश्रीलं॥ ७८॥ वैवस्वतोपिस्मृत एव देवस्त्वष्टस्नमावष्टधराधिराजं॥ वरप्रदानायतवा
नदानैः विरंमदीयारसनोद्गुरेषां॥ ७९॥ सर्वारीशिशह्वा॥ रासंहृागवकेराविभर्वंनुतवापि
शत्रुजैत्रे॥ अवाप्य मस्माद्द्धिकं नकिं। विज्ञा गर्निर्वीर अतदीक्षितानां॥ ८०॥ रुक्कं गत
स्यापि दशाविपाकं घमान्नवेतःस्वलतां नवेद्॥ प्रभुं नतः पुरायमनन्यभक्तेः स्वहस्तवा
स्तव्यद्। वात्रिवर्ग४॥ ८१॥ स्मितान्वितां वाचमवोचदेनं प्रसन्नचेतान्नृपतिं प्रचेताः॥ प्रदाय
मे मीमधुनावरौ नेददामि तथौतककौतुकेन॥ ८२॥ यत्राभिलापस्तव तत्र देशेनन्वस्तुधा
न्यपि नूर्णमिर्ग४॥ आपो वहन्ती हहिलोकयात्रां पथानभूतानि तथापरा॥ ३॥ ८३॥ प्रसा
रितापः शुचिभानुनास्तमहः समुद्रत्वमापिप्रपद्य॥ भवन्मनस्कारलवोऽन मेनक्रमेल

कानांनियः पुरेवा॥८४॥ अम्लानिरामोदभरश्च दिव्याः पुष्पेषु सर्पा द्रववदंगसंगात्॥ हृदंप्रस
नोपमयामयान्यत्र धर्म्म शर्म्मैभयकर्म्मठं मत॥८५॥ वाग्देवतापिस्मितपर्वमुखीमु
पर्वराजं रमसाद्द भारवै॥ तत्रैयसीसंमदमावरंत्या मतो न किं विद्रुहरो वितंतो
॥८६॥ अर्थ्यो विनैवार्थनया प्रपसीदन्नालो विचीरे रवधीररापिवः॥ मान्येन मन्यो विधिना
वितीर्णः सप्रीतिदायो बहुमंतुमर्हः॥८७॥ अवामा वामार्द्धे सकलमुभयाकारघटना
द्विधाभूतं रूपं भगवदभिधेयं भवति यत्॥ तदंतर्मंत्रं मे स्मरहरमयं सेंदुममलं
निराकारं शश्वज्जपपरपतो सिध्यतु सता॥८८॥ सर्वांगीरारसाम्रतस्तिमितया वाचा
सवाचस्पतिः सस्वर्गीयमृगीदृशामपि वशीकाराय मारायते॥ यस्मै यः स्पृहयत्यने
नस तदेवाप्नोति किं भूयसा येनायं हृदये कृतः सुकृतिना मन्मत्रावेंतीम॥ श्लोः॥८९॥
पुष्पैरभ्यर्च्य गंधादिभिरपि सुभगैश्चारु हंसेन मां वै निर्पातीमंत्रमूर्त्तिं जपति मयि

मतिं न्यस्य मय्येवमकृः ॥ तत्प्रामेव त्वत्सरं ते शिरसि करमसौ यस्य कस्यापि भूत्नेसोपि श्लोकान
कौडे र च पतिरु न्निरान्तकौतुकं हृश्यमस्याः ॥ ९० ॥ गुरणा नामास्थानीन्नृपतिलकना
रीति विद्दितारसस्फीतामंतस्नवचतत्व त्वत्तेचकाचितुष ॥ भावित्रीवेदाभीर्मधिकमधि
कंठं रचापितुं परीरंभक्रीडाचतुरराशरराम न्वाहमहं ॥ ९१ ॥ भवद्भक्तस्तोतुर्मदुपहित
कंठस्य कवितुर्मुखात् पुरायश्लोकैस्तव पिघनमुदेयं ननमुदा ॥ ततः पुरायश्लोकः क्षिति
भुवनलोकस्य भविता भवानाख्यातः सन्कलिकलुषहारी हरिरिव ॥ ९२ ॥ देवीव तेजग
दुज्जगदुत्तमांगरत्नायते कथयकं वितरामकामं ॥ किं विलयानहि पतिव्रतया दुरा
पं भस्मास्तु यस्तव पति व्रतलोपमिच्छुः ॥ ९३ ॥ [illegible] कृत्का पमपहाय नो वसु विंस्रतसं
मासिवीक्ष्य विस्मिता ॥ प्राप्तु मा कृति मतो मनीषिता विघ्याहृदितवाप्युदीपता ॥ ९४ ॥
इत्थं वितीर्य वरमेवरमाप्य पत्युस्तेषु क्षराद्दुद्दलसद्विपुलप्रनादः ॥ उत्तिष्ठतां परि

२५

जनालपनैर्नृपाराः स्वर्वासिवृंदं दहता दुंदुभिनादसांद्रः ॥९५॥ न दोषं विद्धे पदं दिपि निरवकाशांगु
राममये वरेरा प्रातस्त्वेन समरस मारंभ सहस्रां ॥ जगुपुरसुश्लोके प्रतिन्दपतयः किंतु विदग्धास्व
निश्वासैर्भीमीहृदयमुदयं नि निर्मरदयं ॥९६॥ मद मद्दिल्लीमिता सौक रूरारसन दीमम्बर्त्तिम
द्देवता त्वं तां ते नाम्यर्थयोग्याः सपदि निजसखी द्वीपयामासते भ्यः ॥ वेदभ्यास्ते प्पलाम
स्त्वं न गम न नमनः प्राराणां वां हितं विजघ्नुः सख्याः सशिक्ष्य विद्यासततार तव पस्यानुकारामि
रामिश्व ॥९७॥ अहह सह मघोना श्रीप्रतिष्ठासमाने निलयममिनलेथस्य प्रतिष्ठासमाने ॥ अ
पतदमरमर्ज्जुम्नं नितेवृद्धे न कीर्त्तिर्गलमघवाप्याप्युष्पवृष्टिनभस्तः ॥९८॥ स्वस्यामरैन्नृप
ति मं शाममंत्यजड्डिरंग च्छिदा कदन मेव तदाध्यगामि ॥ उक्त्वा श्रमपश्यति निर्वृत्य निवृत्य पोति
वाग्देवतापि निजविभ्रमधाम भैमी ॥९९॥ सानंदतनुजा विवाहनमहः भीमः समं भूमिपतिर्वृंद
भूनिषधेश्वरो नृपजनानिष्टोक्ति ॥ निर्मिष्ट्ये ॥ स्वानि स्वा ॥ निधराधिपाश्च ॥ शीव रा राणु द्वि

स्यपांतः क्रमादेकोद्वावहदवस्यकारस्यजतः स्मातेनिरेमंगलं।। ।।१५।। श्रीहर्षं कविराजराजमुकुटालं
कारहीरः सुतंश्रीहीरः सुखुवेजितेद्रियचयं मामल्लदेवी चयं।। यातस्तस्य चतुर्दशः शरदिजज्यो
स्नाछसूक्तेर्महाकाव्यचारुणि नैषधीयचरितेसर्गो निसर्गोज्वलः।।१४।। अथोपकार्यां निषधा
वनीपतिर्निजामयासीद्वरराजस्यजांवितः।। वसंतिवर्षंस्तु बहुनिबंदिनां विशिष्यभैमीगुणकीर्ति
नाकृतां।।१।। तथापथिप्त्यागमयंविनीरा वान्यथातिभाराधिगमेन मागधेः।। त्वशीक्ततं रत्ननि
कीयमुच्चैकैश्रिकायपलोकश्चिरमुच्छमुत्सकः।।२।। त्रपास्यनस्यात्सदसिस्त्रियान्यया कुतो
तिरूपः सुखभाजनंजनः।। अमन्दशीतलकविबंदिवर्णनैरवाकृताराजकरं जिलोकवाक्।।३।।
अदोषतामेवसतां विवृण्वते द्विषांमृषादोषकरणाधिरापराः।। नजातुसत्ये सतिदूषणोभ
दलीकमाधातुमवद्यमुद्यमः।।४।। निदर्भराजोपिसमंतन्तरुजयाप्रविश्य हृष्यन्नवरोध
मात्मनः।। शशंससदेवीमनुजातसर्शयाप्रतीछजामातरमुत्सकेनतां।।५।। तनुश्रियाय

स्मरत्वरां सन्मथः कुलक्रिया पापः पवितास्मदन्वयं ॥ जगत्त्रयीनायकमेलकेवरं स्तुतापरं वेदाव
वेक्नु मीदृशं ॥६॥ स्फुटं जंतुपारि ऽत्र हृमंगलोचितां स्पृगीदृशः स्त्रीसमुपस्थ शांक्रियाः ॥ श्रु
तिस्मृतीनां तु वयं विद ध्महे विधीन्निति स्माह वनिर्दयो वसः ॥७॥ निरीपमस्पैनानिरीक्षि
तानना शशं समोहूर्गिकं संसदंशकं ॥ गुरोर्हरीरो हृदयास्पदतिस्तु पं तदा सेद्रातु तन्मयां
प्रचक्रमे ॥८॥ अथोवदहूतमुखः सनैरवधं कुलं चवालीचममानुकंप्यतां ॥ सपल्लवत्व
घमनोरथांकुराश्चिरेरो नस्तच्चररोदकैरिति ॥९॥ तथोत्थितं भीमवचः प्रतिध्वनिनि
पीयदूतस्यसवक्रगद्गदः त्याव्रजामिवं देच्चररोगुरोरिति ब्रुवन्प्रदीपप्रजिघांतवद्दु
॥१०॥ निपीतदूताल्पितस्ततो नलं विदर्भभर्तागमयोवर्म वसथ ॥ निशावसान श्रुततो
म्नचूडवारुघेथा रथागस्तपनं घटता दरः ॥११॥ कचिन्नदोलैपनदीनपंडितां कमप्यहं
कारमगात्तुरंस्फुटता ॥ अलंभितुंगासनसंनिवेशनादपपनिर्मीरातिदध्ययादरः ॥

ता

गणरामुखानिमुक्तामणीतोरणान्तदामरीचिभिः पांथविलासमिश्रितैः॥ पुरस्यतस्याखिलवे
श्मनामपिप्रमोदहासछुरिकानिरेजिरे॥१३॥ पथामनीयंततथाधिवासनान्मधुव्रतानामपि
दत्तविभ्रमाः॥ वितानतामातपनिर्भयास्तदापटछिदाकालिकपुष्पजास्रजः॥१४॥ विभूषणैः
कौतुकितानभुः प्रजाविचित्रवर्णैः स्नपितानिपौरगृहाः॥ बभूवतस्मिन्मणिकुट्टिमपुटे
वपुः स्वमुद्यौः परिवर्तितोपमं॥१५॥ तदानिसत्वानतमोघनंघनंनिनादतास्मिन्नितरांततं
ततं॥ अवापुरुच्चैः शुषिरशिराशिरास्तानमम्नानमानद्धमियन्त्रयाध्वनीन्॥१६॥ विपंचिराछादि
नवेणुभिर्नते प्रगीतगीतैर्नवतेपिनृत्यैः॥ नतेहुडुक्कैननसोपिढक्कयानमद्दलैः सापिन
तोपिढक्कया॥१७॥ विचित्रवादित्रनिनादमूर्छितः सुदूरचारीजनतामुखारवः॥ ममौनक
र्णेषु दिगंतदंतिनांपयोधिपूरः प्रतिनादमेदुरः॥१८॥ उदस्यकुंभीरथशालकुंभजाश्चतु
श्चारुत्विणिवेदिकोदरे॥ यथाकुलाचारमथावनीद्विजांपुरंध्रिवर्गः स्नपयांबभूवतां॥१९

४ x रोहसे घनघनेन वर्षताक्का विद्रुमलेन सिताभ्रुनोज्ज्वला॥ द्व... शरदा तना सगधता साध्ववंधसंध्यया॥

न

॥ विजित्यदास्याद्विव्वा रिहारितामवापितास्तत्कुचयोर्द्वयेन ताः॥ शिखामवाल्लुः सहकारशाखिनस्त्रपाम
रम्यानि मिवातैर्मुखैः॥२०॥ असौ मुहुर्जीतजलाभिषेचनाक्रमाद्दुकूलेन सितांमुनोज्ज्वला॥ द्वप
स्यवर्षाशरदा तदानीं सनाभिता साध्ववबंध संध्यया॥२१॥ विरेजिरे ताश्चिकुरोत्कराः किराः श्चरां
गलन्निर्मलवारिबिन्दुपो॥ तमः सुहृच्छामरानिर्जयाज्जिताः सिताव मतः खलु कीर्तिमौक्तिकाः
॥२२॥ प्रदीपसास्नानजलेन वाससा प्रमार्जनेनाधिकमुज्ज्वलीकृता॥ प्रदर्श्यमाना जतसाश्मसा
ननात्प्रकाशरोचिः प्रतिमेव हेमजा॥२३॥ तदात दंगस्य विभर्ति विभ्रमं विलेपनामोदरुचः स्फु
रद्रुचः॥ दरस्फुटत्कांचनकेतकीदलात्सुवर्णमभ्यस्यति सौरभं यदि॥२४॥ अवापितायाः मु
निकेदिक्रांतरं कलासु तस्याः सकलासु पंडिताः॥ क्षरो न सरव्याश्चिरासि क्षणांस्फुटं प्रतिप्रतीकं
प्रतिकर्म निर्ममुः॥२५॥ विनापि भूषामवधिश्रियामसौ व्यभूषि विज्ञाभिरदर्शि चाधिका॥
न भूषयैषाधिव कास्ति किंतु सा न यैति कस्यास्तनिवारचातुरी॥२६॥ विधानावंध्वकपयोजप
जनेकृतां विधोर्गंधफलीवलिश्रिय॥ निर्निदलत्वाधरलोचनांचलमनः। शिलाचित्रकमेत्य

तन्मुखांबुजा॥ महीमघोनां मदतो घताततमीतमःपटारं भरातल संततिः॥ अबंधि तन्मरुद्धजपाशमंज
रीकयापि धूपगा हृदम्बमकोमला॥२८॥ पुनःपुनः कारनकुर्वती कचच्छटाधिया धूपजधूमसंभ
मे॥ सखीस्मितेस्ताः कितताम्निजन्म मा बबंध तन्मरुद्धज चामरं चिरात्॥२९॥ बलस्य कृष्टेव
हलेन भाति या कलिंदकन्या घनभंगिभंगुरा॥ तदापि तेस्ताः करूरास्य कुड्मले जहास तस्याः
कुटिलालकच्छटाः॥३०॥ छतेतया हाटकपट्टिकालिके वभ्रवके शांबुदविद्युदेवसा॥ मुखेंदु
संबंधवशात्सुधाजुषः स्थिरत्वमस्ताह नियतं पदायुषः॥३१॥ ललाटिकासीमनि रूराकुंतला
वभुःस्फुरं भीमनरेंद्रजन्मनः॥ मनःशिलाविन्नकदीपसंभवा मनमीरतः कज्जलधूमवल्लयः
॥३२॥ अपांगमालिंग्य तदीयमुच्चकैरदीपि रेखाजनितांजनेन या॥ अपाति स्तत्रं ताडिति
द्वितीयपांवयः श्रिया वर्द्धयितुं विलोचने॥३३॥ अनंगलीलाभिरपांगधाविनः केनीनिका
नीलमसा पुनःपुनः॥ तमिस्रवंशप्रभवेन रश्मिना स्वपद्धतिः स किमु रंजिता जने॥३४॥

असावि पोतां सुषमां विदर्भजा दृशा ववाप्यां जनरेखयान्वयं भुजं द्वयज्याकिराप द्युतिस्परशोस्मरेरावा
राशीकृतपोः पयोजयोः॥३६॥तदाक्षिताकोलतुलागसा न खं निखापरूपस्य मृगस्य चक्षुषी॥
विधिर्विदुद्धन्तुमियेष तन्नयोरदूरवर्त्तिभ्रततोश्मशंसति॥३७॥विलोचनाभ्यामतिमात्रपीडिते
वतंसनीलोत्पलरूहद्वयी खलु॥तयोः प्रतिद्वंद्विधियाधियोपयौ बभूवतुर्भीमसुताश्रुतीततः॥
॥३८॥छतं वसंसोत्पलयुग्ममेतयाव्यराजदस्यां पतितेदृशाविव॥मनोभुवाध्येगमितस्य पश्य
तः स्थितेलागितारसिकस्य कस्य चित्॥३९॥विदर्भपुत्रीश्रवणावतंसिकामराली मदहस्ताप प
लाशकुड्मलोद्दीतनेत्रोत्पलवारासंभृतिर्न्नलं परं लक्ष्यमवैक्षतस्मरः॥४०॥अनोष्ठरन्त
च्य मृष्टा विचारणां तदाननं कराल्लतायुगेन किं॥ववंधजित्वामारीकुंडलेविधूद्विचंद्रबु
ध्याकथितावरस्यको॥४१॥अवादि भैमीपरिधापकुंडलेवयस्यया भ्याममितः सेमन्वयः
॥त्वदाननेदोः प्रियकामजन्मनि अपत्यये दौरु घुरीधुरंधरौ॥४२॥निवेशितेयावकरा

गदीप्रपेगलत्तदीयाधरसीम्नि।सिक्थकं॥२ राजतत्रैवनिवत्स्यमुत्सुकं मधूनि निर्घूयसुधास
धर्मिरि॥४३॥स्वैरराविरोत्माविशेषपरांपुरास्फुरन्नदीखलु कंठकं दैली॥ अवाप्यतं त्री
रथसप्तसुक्तिका सरानराजत्यरिवादिनीस्फुटं॥४४॥उपास्यमानाविवशिशिक्षिलं तत तोम
दुलमप्रौढम्टरा॥लनालया॥२ राजनुर्मीगलिकेन संगतो भुजौ सुदत्पबलयेनकं
कुनः॥४५॥पदद्वये स्यानवपावरं जनाजनैस्तदानीमुदनीयतार्पिता॥ विरायप
प्रोपरि रम्यजाग्रती निशीव विश्लिष्यनवारविद्युति॥४६॥ रूतापराधः सुतनो
रनंतरं विविंत्य कांतेन समं समागमं॥ स्फुटं सिषेवे कुसुमेषुपावकः सरागविद
ग्ध रसौ न पावकः॥४७॥ स्वयं तदंगेषु गतेषु चारू तां पररस्परे रौ ववि स्टपिते
षुच॥ किमू विरेलंकरणानि तानि तद्धृषे वतेषां करराव स्टव यत्र॥४८॥कंपा
धिका मुत्तरमुत्तरं श्रियं पुपोष यांस्टषरा बुंबने रियं॥पुरः पुरस्तत्स्फु।परा स्टरा॥

पकेतयवबाधेवधिवुद्धिघोररीः॥४९॥मरीसनाभौमुकुरस्यमंडलेवभौनिजास्यप्रतिविं
तदर्शिनी॥विधोरदूरंस्वमुखंविधायसानिरूपयंतीवविशेषमेतयोः॥५०॥जितस्तदास्येन
कलानिधिर्दधेद्दिचंद्रेभीसाक्षिककायिमायितौ॥तथापिजिह्मयुगपत्सखीयुगप्रदर्शितादर्शब
हुभविभुना॥५१॥किमालियुग्मार्पितदर्पराहयेतदास्यमेकवहुवान्यदंबुजं॥हिमेषुनिर्वा
पनिशासमाधिभिस्तदीपसालोकमितंव्यलोकत॥५२॥पलाशदामेतिमिलच्छिलीमुखेर्वृतो
विभूषामरीरश्मिकार्मुकैः॥अलालिलक्षेचनुपामसौतदारतीशसर्वस्वतयाभिरक्षि
ता॥५३॥विशेषतीर्थेत्रिवजह्नुनंदनीगुरोर्गृवाजानिकरागभूषिता॥जगामभाग्यैरिव
नीतिरञ्चलेविभूषणोत्तलसुषमामहार्घता॥५४॥नलोत्सवेश्वस्यमनाप्नुमानता-रूप
प्रियाभीममहोत्सवागताः॥तदंघ्रिलाक्षामदचंतुमंगलंशिरस्सुसिंदूरमिनप्रियायु
षा॥५५॥अमोचभावेनसनाभितागताःप्रसन्नगीर्वाणवराक्षरस्रजो॥ततःप्रशास्त्राधिज

गामसाक्षिया गुरुर्गुरुत्वं नृपतिग्रताशिषः ॥५६॥ तथैव तत्कालमथानुजीविभिः प्रसा
धनासंजनशिल्पपारगैः ॥ निजस्य पारीणगतं न शश्वतो वितीः कृतानलस्यापि वि
भोर्विभूषणाः ॥५७॥ न पस्यतस्याधिकृताः पुनः पुनर्विवार्यतांबंधमवापपत्के
तान् ॥ कलापलीलोपनिर्द्धिगहृत्यजः सजेरफुल्लापिकलापिसंपदः ॥५८॥ पतत्त्रिसां
द्रांशुविमृश्यशालिना धनुर्गुणेन संयोगजुषा मनोभुवः ॥ कुवेनतस्याजितमार्जनक्रियापासमेत्य सौभा
ग्यमलंभि कुंडले ॥५९॥ अनर्घ्यरत्नौघमयेन मंडितो रराज राजा मुकुटेन मूर्द्धनि ॥ वनी
यकानां स हि कल्पभूरुहस्ततो विमुंचन्निव मंजुमंजरी ॥६०॥ नलस्य भाले मणिवीरपट्टिका
निभेन लग्नः पट्टिविधिर्विपोर्वभौ ॥ तदाशुशांकाधिकरूपताग्रतेतदाननेमातुमशक्तिमुद्वह
न् ॥६१॥ वमन्नवमेम्याः स्वलुमानसोकसां जिघांसतो धैर्यभरं मनोभुवः ॥ उपप्लुतहृत्कुलवि

त्ररू पिरात्री धनुः समीपगुलिकेव संभृता ॥६२॥ अनुं विया वंदनविंदुमंडलीनलीय
वक्रे रासरोज तर्जिना ॥ श्रियं श्रिता कांचनतारका सखी कृता शशांकस्य तयाकवर्ति
नी ॥६३॥ नया वदग्नि धूममस्तु दूटतो नलस्य भेमीति हरेंदुराशया ॥ सविंदुरिंदुः प्र
हितः किमस्यसा नवेति भालपाटनुं लिपीमिव ॥६४॥ कपोलपालीजनितानुविंब
यो: समागमात्कुंडलमंडलद्वयी ॥ नलस्य तत्कालमवाप चित्तमन्रथस्फुरच्चक्रचतु
ष्कचारुतां ॥६५॥ श्रितास्यकंठगुरुविप्रणंदना हि नम्रमौले श्चिबुकाग्रचुंविनी ॥ ऋवा
पमुक्तावलिरास्यचंद्रमः स्रवसुधा तुंदिलविंदुवृंदतं ॥६६॥ यदुद्गता श्रीबलवाचलांछ
वं च भूव यस्याजिष्णुनारशोन सः ॥ पपार यस्ता कमलाधिनो घनन्समुद्रभावसव
मारतद्भुजः ॥६७॥ कृतार्थयन्नर्थिजनाननारतं वभूव तस्या मसृणः सहक्करः ॥ तदीयमस्त
नि हितं द्वितीयवद्भुवं दधे कंकरा भालवालतं ॥६८॥ रराज दोमंडनमंडलीजुषो सव

29

जगाम मामारीकपतिनासुरागात्त्विषोः ॥ मिथस्ता वर्षन्दृशा दिङ्मुखोन्मुखैरवापशाश्वतापावनीजयाजितौ ॥
॥६९॥ घने समस्तापघनावलं विना विभूषणा नाममतोम डलेनयः ॥ स्वरूपरेखामवलोकमनिःफ
लीचकारस्वेवाचरादृष्ट्वरागाष्टरां ॥७०॥ अलोकि लोकेन नकेवलं वलं न्सु दातदीयाभरणाष्टनियु
तिः ॥ अदर्शि विस्फारितरत्नलोचनैः परस्परैशौवविभूषिशोरापि ॥७१॥ ततोनु वाल्लयनिपत्यक
रथं युधिष्ठितोरिश्रितिन्दजायदृषः ॥ न्दपः पृथोः स्तनुरिवाधिरूढवान्राजन्यपात्रामुदितः
किरीटवान् ॥७२॥ विदर्भनम्नास्त्रिदिवस्यवी ॥ क्षितुरसोदयादपस्रसस्तमुज्वलं ॥ गृहांगहा
देत्यच्छतमप्रसाधनाव्यराजयन्दराजपुधानधाधिकं ॥७३॥ अजानतीकापिविलोकनोत्सुकाल
मीरस्थ ताई मापिस्तनांशुकं ॥ कुचेन तस्मै वलनेकराम्बुरः पुरांगनानां गलकुंभसं [illegible]न्यता ॥७४॥
सखीनलं दर्शयमानया कतोजवाडुदस्तस्यकरस्यकंकशो ॥ विषज्यहारैस्त्रुटितैरतार्कि
तैः कृतः कयापि क्षरालाजमोक्षरां ॥७५॥ लसन्नखादर्शमुखांवुजस्मिप्रशस्तनवासीमधु

स्त

नारीपल्लवं ॥ यया सतस्यानन्दपस्य जज्ञिरे प्रशस्तवस्तूनि तदेवयौवनं ॥ ७६ ॥ आकरस्थतां दूलजिबत्सरोरकेमा
कि लोकिनैकाग्रविलोचनोत्पला ॥ मुखनिर्विक्षेपमुखवहिराजताहृपवलीलाकमलं विलासिनी ॥ ७७ ॥
कयापि वीक्ष्यावि मनस्कलोचने समाजए वोपपतेः समीयुषः ॥ घनं सविघ्नं परिरंभसाहसे सदा
तदालोकनमन्वभूयत ॥ ७८ ॥ दिदृक्षुरन्या विनिमेषवीक्षरागान्दरागमुपोग्यादधती तनुश्रियं ॥
पदाग्रमात्रेण यदस्पृशत्स्महीं न तावता केवलमप्सरोभवत् ॥ ७९ ॥ विमुक्तपराः स्वसनश्वासनार्पि
तैः करग्रहारैरपि घ्नन्नैरपि ॥ समां तमन्तः प्रसमं पुरा परासरवीषु समापयतीव संमदं ॥ ८० ॥
वतंसलीलां बुरुहेरा किं दृशा विलोकमाने विमनीव भ्रूवतुः ॥ अपिक्रुतीदर्शनसक्तचेतसां नते
नतेभ्रुवश्च वन्तु मृगीदृशां ॥ ८१ ॥ काश्चिन्निमीषवन्तुः प्रस्तुतिबुलुकितं तास्वशंकं तकातामोऽग्न्या
दासुडमोघौर्निबुलितमिव तं भूषणानां मणीनां ॥ सा हस्त्री भिन्निमेषा कृतमतिभिरयदृग्भिरी
लिंगितः किं न्यातिष्ठो मादिपनाक्षतफलजगती सार्वभौममन्नमेरा ॥ ८२ ॥ भवन्तु घ नः स्त्री

नरपतिरनघस्य जननी तनुर्वशमाः प्राणानपि विजयमानस्तानुरूवा॥ हराररघ्नक्रोधं पुनमद
नसिहासनमसावलंकर्मी शाऽजी रुद्रमवद्दलंकर्तुमधुना॥ ८३॥ अर्थी सर्व सुवर्णरीप
ति रसावेतस्य प्रनः कृतेपर्यत्याजि विदर्भराजसुतया पुत्रके विशेषज्ञया॥ अस्मिन्नाम तया
वृते सुमनसः संतापियन्निर्जराजाता दुर्मन सोदुमुचिता तेष्वांतु सानोचितो॥ ८४॥ अ
स्यात्कठितकंठलोठिवररासुकसाक्षिनिर्दृग्मनैः स्वैवदाः स्वयमस्फुटं न किं मदः शास्त्रा
ददिस्फाटितं॥ व्याक्रुत्यापगतेन हाशातमखेनाद्य प्रसाधाकथं भैम्यां व्यर्थमनोरथेन
वशाची साचीकृता स्यादुजा॥ ८५॥ माजानीत विदर्भ[illegible]जाम विदु[illegible]षी कीर्त्तिं द्विवः श्रेयसी
सेयं मद्रमवीकरन्मघवतान स्वेदितीयां शची॥ कः शब्मार चयावका ररचितकाव्यस
नः कथ्यतामेतस्यास्तकरिष्यते रसधुनी पात्रे बरित्रेन के:॥ ८६॥ वैदर्भी बहुजन्मनि
र्मिततपः शिल्पेन दहाग्निपाने नाम्यां स्वदतेयुवायमवनीवासः प्रहृतनायुधः॥ ८७॥ गी
र्वाणालय सार्वभौम मुकुत प्राग्भारदुः प्रापपाणिग्रभीम जयानुभूपमजतामहेत

मद्धात्विषां॥७३॥ स्त्रीपुंसव्यतिषंजनं जनयतः पत्युः प्रजानामलं दम्पत्यासः परिपाकिमनयो
र्द्दंपत्यसंपत्तये॥ अथ संसारपुरंध्रिपूरुषमिथः प्रेमाप्य शास्त्रीडयाप्यतं पतिं गाढरा
गरचनात्याकर्षितैतो भुवः॥७८॥ तामिहश्यत एषयान्याधिमन्हाज्येष्टीमन्हे मन्मथै
यद्दग्भिः पुरुषोत्तमः परिचितः प्राङ्गनवमे जन्मतः॥ सास्त्रीराघतपालुभिः। शीतासितैः स्या
दस्य हृक्कामरैः सस्तेमायमघाभिधायमुनागंगोधयो मैत्रया॥७९॥ वैदर्भी विपुलानुरा
गकलनसौभाग्यमात्राखिलह्रोराशी चक्रे शतक्रतौ निजगदे तद्वृत्तवृत्तक्रमैः॥ किं वास्मा
कवरैंद्रुमस्तु भगतासंभ्रतपेलग्नकं देवेंद्रानरराप्रसादितशचीविश्रारीतां शीघ्रतिः
॥८०॥ अथासुत्राममपासनान्मरवभुजा मे मैवराजन्नजेतोदध्यागमनानुरोधपरयापु
त्काज्जिलज्यान्हजो॥ आत्मानं त्रिदशप्रसादफलतां पत्येविधापानया ह्रीरोपापयशः क
धानवसरः स्टष्टस्सुरारामपि॥८१॥ इत्यालेपुरनुमतीकनिलयालंकारसाराश्रिया

हं कुर्वन्ननुरागमर्त्तीयकममन्दालोकपौरप्रिया ॥ सानंदाः कुरुविंदसुंदरकरस्यानंदनस्यं
दनं तस्याध्यास्य यतः शतक्रतुहरित्क्रीडाद्रिमंदारिवा ॥ ९२ ॥ श्रीहर्षं कविराजराजिमुकुटा
लंकारहीरः सुतं श्रीहीरः सुषुवे जितेंद्रियचयं मामल्लदेवी च यं ॥ यातः पंचदशः कृशे
तररसस्वादाविहायं महाकाव्ये चारुणि नैषधीयचरिते सर्गो निसर्गोज्वलः ॥ ९३ ॥
वरवधूविस्रषणं नाम ॥ छ ॥ अतः प्रतस्थे स रथैरथो रथी गृहान्विदर्भाधिपतेर्धराधि
पः ॥ पुरोधसं गौतममात्मवित्तमं हि धापुरस्कृत्य गृहीतमंगलः ॥ १ ॥ स्वभूषणां
शप्रतिविंवितैः स्फुटं भृशावदातैः स्वनिवासिभिर्गुणैः ॥ मृगेक्षणानां समुपासितश्चा
मरैर्विधूयमानैः सविधुप्रभैः प्रभुः ॥ २ ॥ परध्यनेषाभररोः पुरः सरैः समं जिहीते
निषधावनीभुजि ॥ इयेषु नासीरपदाप्रियेषु ताः सवृद्धिमत्र्याघदिवस्तनाशानवः ॥ ३ ॥
नलस्य नासीरसदां महीभुजां किरीटरत्नैः पुनरुक्तदीपया ॥ अदीपि रात्रौ वरपा
त्रयातया च भूरजोमिश्रतमिस्रसंपदा ॥ ४ ॥ विदर्भराजः क्षितिपाननुक्षणं भ्रु

मक्षरांसन्नतरत्वसत्वरः॥ दिदेशदूतान्पथियान्पथोत्तरं च मूममुष्पापविकायतश्चपः॥ ५॥
हारिद्विपद्वीपिभिरांभुकैर्नभोनभस्वदाध्मापनपीनितैरम्हैलाः॥ तरस्वदश्वध्वजिनीध्व
जैर्वनैर्विचित्रचीनांबरवल्लिवेल्लिता॥ ६॥ भुवाहृपंतीनिजतोरणास्त्रजा गजालिकर्णानि
लखेलपाततः॥ ददर्श दूतीमिव भीमजन्मनः सेतत्प्रतीहाररमहीमहीपतिः॥ ७॥ स्फुरत्पै
रैलैस्तंभयुगस्यरंभगौरश्वकांतिवंडातकेमंडितास्यसा॥ प्रियासखीवास्यमनास्फु
तस्फुरत्सुखागतप्रश्नितत्यर्थनिस्वना॥ ८॥ विनेत्थमात्म्हृप्रभीतिदां तयोः परस्पर
स्मादनवाम वैशसः॥ मजाप्रेतहारिनरेंद्रसेनयोः समागमः स्फारमुखारवोद्गमः॥
॥ ९॥ निदेश्यववधनितइत्युदीरितं दमेनगवाद्वैपपेच्छुनाहृहरां॥ विनीतमाद्वारतएवपञ
तोगतं तमेक्षिष्टमुदाविदर्भजाऽऽट॥ १०॥ अथायमुत्थाय विविसार्यदोर्युगं मुदाप्रतीयेष

नरा७

धूतमात्मजन्मनः ॥ सुरस्रवंत्याइवपागमागतं च्छतामितोवीचिगतिः सरित्पतिः ॥११॥ यथावद
स्मैपुरुषोत्तमायतां स साधुलक्ष्मीवहुवाहिनीश्वरः ॥ शिवामथस्वस्य शिवायनंदिनीं ददे पतिः
सर्वविदे महीभृतां ॥१२॥ असिस्वदद्यन्मधुपर्कमर्पितं स तद्व्यधात्तर्कमुदर्कदर्शिनां ॥ यदेष
यास्य नमधु भीमजाधरं मिषेण पुरोऽयमाह विधित्तदोकृतं ॥१३॥ वरस्यपाणिः परपातकोनुकी
वधूकरः पंकजकांतितस्करः ॥ सुराजितोतत्रविदर्भमंडले ततोनिवद्धोकिमुकर्कशैः कुशैः ॥१४॥
विदर्भजायाः करवारिजेन यन्नलस्य पाणौ रुरुपरिस्थितं किल ॥ विशंकमस्त्रं पुरुषायितं
स्यतद्विष्णतोस्म्यायितदोलिभिः ॥१५॥ सखावदस्मै किलभीमसंज्ञया सपक्षमुख्याधिगतं ददौ
भवः ॥ ददे तदेषः श्वशुरः सुरोचितं नलाय चिंतामणिदामकामदं ॥१६॥ वहोडुराय स्यवरायप
वस्फुनः कृतस्य दातुं प्रतिविनिकेतवातरा ॥ वमौत रामं तरवास्थितं ददधद्यदर्थं मभ्यर्थितद
पमर्थिने ॥१७॥ असिं भवान्याः कृतकासरासुरं वरायभीमः स्म ददाति भासुरं ॥ ददेहि तस्मै
वनामधारी सोऽसशंभुसंभोगनिमग्नयानया ॥१८॥ अधारिपः प्राज्ञ आहिपासुरद्विणा रूपारा

यस्मैतमदत्तककुद्मः॥अद्यापितस्याहितवाद्धमञ्जिनासदक्षिराद्दिनपरांगदारताः॥१९॥उद
हयः सांद्रतरांगकाननः स्तुशौर्यसूर्योदयपर्वतश्रितं॥सनिर्झरः शारतनधौतधारयास
मुढसंध्यः श्रुतशत्रुजासृजा॥२०॥यमेनजिह्मप्रहितेवयानिजातमात्मजायाविनुमथिन
स्पृशं॥सतांददर्शस्मपरिवारशोभिनीकरग्रहाहामसिपुत्रिकामपि॥२१॥पदंगमस्मीव
मकुल्यपापितोमुरोजपत्रावलिनेत्रकज्जले॥रराजस्थलस्थंडिलशायितावृतेगृहीत
दीक्षेरिवदासिताकृते॥२२॥पुरेवतस्मिन्समदेशितस्तुतामिकेनयःसोदहनाग्निना
॥नलायाविश्रोतायतिस्मतं रथं नृपः समुल्लंघ्याद्रिसमुद्रकाननं॥२३॥प्रसूतवन्तानल
कूवरान्वयप्रकाशितास्यापिमहारथस्यपतः॥कुबेरदृष्टांतबलेनपुष्पकप्रकृष्टतै
तस्यततोनुमीयते॥२४॥महेन्द्रमुख्यैः अवसाप्रतापयन्निजेनपत्याकृतसिंधुराधि
त॥सतद्दृदे स्वेहपरतमर्पितं रात्रु वंधुर्वरुरोनवंधुतां॥२५॥जवादवारीकृतद्दर

हृक्यपस्तथाग्निपुम्भायदेदे मुदं नयः ॥ ददद्दिदृक्षादरदां सतां पथा वृषे व तत्यां सुलकंठनाल
तां ॥२६॥ पुग्मं ॥ दिवस्पते रादरदर्शिनादरादढौकि यत्सांप्रति विश्वकर्मणा ॥ तमेकमालीक
मयं महोन्नतं पतंजुहं ग्राहितवान्नलेन सः ॥२७॥ नलेन तांबूलविलासिनोऽमितेर्मुखस्य
पः पूगमसौ भृतोनवा ॥ इति व्यवेविस्वसमप्रखमंडलादुदंचो रुराचारुराः ॥ स्विरात्वा ॥२८॥
मयेन भीमं भगवंतमर्चतां न्यचेपि पूजाप्रभुनाम्रियाकृता ॥ अदत्त भीमोपि स नैषधायतां हरि
न्मशोभी जननाजनं महत्ता ॥२९॥ छेदे सदैव च्छविमस्य विभ्रतां न केकिनां सर्पविषं प्रस
पति ॥ न नीलकंठत्व मधात्स दत्रवैत्स कालकूटं भगवान भोक्ष्यध्य ॥३०॥ विराच्य दुर्वासस
मस्खलद्दिवः स्रजं त्यजन्नस्य किमिंद्रसिंधुर ॥ अदत्त तस्मै समदच्छलान्सदा यमन्नमा
तंगतयैव वर्षुकं ॥३१॥ मदान्मदग्ने भवताथवा प्रियापरंदिगंतादपि यातजीवतं ॥ इतिस्मयो
दिक्करिराः स्वकर्णायोर्विनाद वराः स्त्रजमागते गतेः ॥३२॥ न तेन वाहे षु विवाहदत्त्रिशीकृत
षु संख्यानुभवे भवत्त्वराः ॥ न शातकुंभेषु न मत्तकुंभिषु प्रपन्नवाञ्कोपि नरत्नराशिषु ॥३३॥

करग्रहेवाप्यमघत्तपस्तयोः प्रसाद्य मैत्र्यानुचदक्षिणीकृतः ॥ कृतः पुरस्कृत्य ततो नलेन स
प्रदक्षिणास्तक्षणमाशुशुक्षणीः ॥३४॥ स्थिरा त्वमश्मेव भवेति मंत्रवागनेशदाशास्य किं
माश्रुतां क्रिया ॥ शिलाचले प्रेरणयान्तरामपि स्थिते स्तनाचालि विडोजसापि सा ॥३५॥ प्रि
यांशुकं ग्रंथिनिबद्धवाससं तदा पुरोधा विदधे विदर्भजां ॥ जगाद विच्छिद्य पटं प्रयास्यतो
नलादविश्वासमिवेषविश्ववितः ॥३६॥ ध्रुवावलोकायतदुन्मुखक्रवो निदिश्य पत्याभिदधे
विदर्भजा ॥ किमस्य न स्यादनिमाद्रिसाक्षिकस्तथापि तथ्योमहिमागमोदितः ॥३७॥ ध्रुवेन
सादर्शि विधूररुधती मिमां पश्य गतानुमिवाशुतां ॥ कृतस्य पूर्वं हृदि भूपतेः कृतेतराकृतस्व
र्गपतेर्जनादितः ॥३९॥ प्रसूनतातत्करपल्लवस्थिरुडुच्छवि व्योमविहारिभिः पथि ॥ सुरेवमरा
णामनलेरदावलेरभाजि लाजैरनयोन्ति तेद्युतिः ॥४०॥ तया प्रतीष्टाहुतधूमपद्धतिर्गताकपो
लेभ्य गनाभिशोभिता ॥ ययोदृशोरंजनतां श्रुतौ श्रिता तमालनीलामलिकेलिकापि ता ॥४१॥

अपकृतस्वेदभरः करे तयोस्त्रपाजुषोर्हृनिजलैर्मिलन्मुहुः॥ दृशोरपि प्रस्रुतमश्रुसा लिकं
धनैः समाधीयत धूमलंघनैः॥४२॥ वहूनि भीमस्य वसूनि दक्षिणां प्रयच्छतः सत्वमवेक्ष्य
तक्षणां॥ जनेषु रोमांचमितेषु मिश्रतो वपुस्तयोः कंठककैर्मलाश्रिपः॥४३॥ अवर्त्तनास्त
भविजित्वरीतयोः श्रालिक्रियारंभपरंपरात्वरा॥ न कंपसंपत्तिमलुंपदग्रतःस्थितापि
वह्निसमिधासमेधितः॥४४॥ दमस्वसुःपाणिममुष्य गृह्णतः पुरोधसा संविदधेतरां विधेः॥
महर्षिगोत्रीगिरसेन सांजता पुलोमजामुद्वहता शतक्रतोः॥४५॥ स कौतुकागारमगात्सुरं
ध्रिभिः सह स्वयं धृतीकृतमीद्विडंततः॥ अथात्सहस्त्वावृततनुच्छमित्रतामधिष्ठितं पत्खलु
जिष्णुनामुना॥४६॥ तथाशनायानिरशोषितोद्भिया न सम्यगालोकि परस्परं प्रिया॥ विमु
क्तसंभोगमशापि सिस्पृहं वरेरावद्धा च यथाविधिश्रहं॥४७॥ कटाक्षराष्ट्रान्मजनेर्निजांप्रजा
ः कविंम्परीक्षा समवीकरन्नरो॥ वरासरोभिर्वरयात्रयागता नभोजपट्टो जकुलांकुरः

कचित्त॥४७॥ सकंचिद्दूबेरवयं नु तेमनोपहारमत्रागत्य वेपथ्योचितं॥ पिपासतः काश्चन सर्वतोनु
नवार्पयंतामपि कामममोदनं॥४८॥ मुखेन नेत्रोपविशन्नसाविशति प्रयाध्यस्य प्राणुमतिं ख
लोह सत्त॥ वरांगभागः स्वमुखं मतो मुनासहि स्फुटं येन किलोपविश्य ते॥५०॥ पुनामि मे
मिश्रित मेइतीरिशो गलेतथोत्का निज गुछमेकिका॥ न भास्पदस्तिछंगलोवदन्नितिन्य
चत्तजन्यस्य ततप्परांकूपत॥५१॥ नलापवालव्यजनैर्विधुन्वतीदमस्य दास्यो निम्न तंप
देर्पिता त्या॥ अहासिल्लोके स्मरदात्यपटो क्विनीभयेन जंघायतिलं घिरंहसः॥५२॥ पुरस्कूलं
गूलमचान्खलावृष्णी मुपाविशत्तन्नक्रमजुर्वरहिजः॥ पुनस्तमुत्थाप्य निजामतेर्वदाहस
चपश्चात्कृतपुछतत्मदा॥५३॥ स्वयंकथामिर्वरपत्तनुं भुवः स्फुरीकृता याः पदयुग्म
मंतरा॥ परेराप श्चान्निम्नतं न्यधापदाहृदरंवादर्शितलंहसन्खलः॥५४॥ अथोपवा
रोद्धुरवातलोवनाविलासनिर्वासितधैर्यसंपदः॥ स्मरस्याशिल्लेवरवर्गविक्रिया ति

लोककंलोकमहृसयन्मुहुः ॥५५॥ तिरस्खलद्वक्रसरोजनालया स्मितोस्मितं प्रस्खलुप्तनिवालया
॥ तदा तदीये हृदये निरञ्चितं ध्यायीयतां संमुखलक्ष्यवेधिता ॥५६॥ कृतं यदन्यत्करसाचितत्व
जादिहृक्षुचक्षुर्पददवारिनालया ॥ हृदस्तदीयस्य तदेव कामुके जगाद वार्तामखिलां खलेख
लु ॥५७॥ जलं ददत्याः कलितानतो मुखं व्यवस्यता सो हसिकं न चुंबितुं ॥ पदे पतद्वारि रितामं
दपारि नाप्रतीक्षितोन्येक्षरावं वचनक्षराः ॥५८॥ युवानमालोक्य विदग्धशीलया स्वपारिपार्थो
रुद्धनालनिर्मितः ॥ अन्योपि रवांपरिधिः कलानिदध्यावहो तं प्रति गाढवंचतां ॥५९॥ न तप्र
प वः स्वच्छनखानुविंबनच्छलेन कोपि स्फुटकं कंटकः ॥ पयो ददत्याश्चरतो म्रटं शं क्षतः स्म
रस्य नारोः शरस्तोन्यविक्षता ॥६०॥ मुखं यदस्या पिविमुज्यमुक्तावाङ्मियं यदालंब्यन
उ तास्यया सितं ॥ अवादियद्वाम्रटंगड्डदं भुवा तदेव जग्मा हृतदापि लग्नकं ॥६१॥ विलोकमहुना
व्यजनं व्यधुन्वतीमवाप्तसत्वें नम्रटशं प्रसिखिदा ॥ उदस्य कंठेन म्रटपोष्मनारि मा विजित्य

लज्जां दधे शोत दाननं ॥६२॥ सततं कुचस्य पृष्ठ कचेष्टदोर्ल्लताचलद्दलामव्यजनानिलाकुलः
॥ अवापनानानलनाललभ्टरवलौनिवद्धनीडोद्भवाविभ्रमं कुवा ॥६३॥ प्रवद्धे टाकापिक
टाक्षरास्य सा तथैव भंगी वचनेस्य काचन ॥ यथा युवभ्यामनुनाथनेमिथः कुशो
पि दूतस्य न शोषितः श्रमः ॥६४॥ पपौ न को पि क्षरामास्य मेलिते जलस्य गंडूषमुदी सं
मदः ॥ चुंचुंवतत्र प्रतिविंवितं मुखं पुरः स्फुरंत्याः स्मरकार्मुकभ्रुवः ॥६५॥ हरिन्मरो
भोजन भाजनेर्पिते गता प्रकोपंकिलवारयात्रिकाः ॥ भतं न शाकेः प्रवितीर्णमस्ति वास्वि
षदमेव हारितेतिवोधिताः ॥६६॥ अवांविनीतास्मि तु सर्व वाग्युवा किमप्प पर्छन्न विलोक
यन्मुखं ॥ स्थिता पुरः स्फाटिककुड्यमेव धूतं दधिमुग्ध्या वनि मध्यवद्धहक् ॥६७॥ अमी
लसद्भ्य मखंडिताखिलं वियुक्तमन्योन्यमभुक्तमार्दवं ॥ रसोत्तरं गोरमपीवरं रसादभुं
जतामोदनमोदनं जनाः ॥६८॥ वपोवराशास्तोकविकस्वरस्तनीति रक्तिरश्चंवतितुंदरंहे

36

त

भवे

शा॥ स्वयं किल स्वस्तमुरस्थमंबरं गुरुस्तनी ह्री यात पापरादूदे॥६९॥ यदादिहेतुः सुरभिः स
मुद्भवैस्तदाज्यं सुरभिर्घृतं ततः॥ बुधैरभिरेभ्यः प्रवितीर्ये पापसंततदोदकुल्यात्तटसैकतं
कृतं॥७०॥ यदप्यपीता वसुधालये सुधा तदप्पदः स्वादुततोनुमीयते॥ अपि क्रतुपबु
धदग्धगंधिनेस्य होयद स्नेदधतेसुधांधसः॥७१॥ अनेतधिनोक्षीनि मतंमदिङ्गितं प्र
तीत्य वानाहतवत्यसाविति॥ लुनातियन्नः स्मधियं। किंयज्ञतानि इत्यवाक्लादरद[?]शंने
रा॥७२॥ नराधिकाराद्भमनोजितत्रकैर्मुखैनसीकारकृतोदधद्दधो॥ च्युतोत्तमांगैः
कटुभावपाटवादकांडकंडपितम्रदिता लुम्निः॥७३॥ विपो[?]गिदादायकटूभवत्तिपक्षपार
भानोरिव खंडमाहतो॥ सितंमदुप्राग यदाहदापितत्वलःसुहृत्सर्वमिवोहितस्ततः॥७४॥
नवोधुवानोनिजभावगोपिनाव मुग्मिषु प्राज्ञिहितभ्मन्निक्रमं॥ हृशो विधितः स्मयहछया कि
लत्रिभागमन्योन्यमुखैपुनःपुनः॥ व्यधुस्तमांतेमगमासमाधितां रसादशितावामदुतेमनं

37

मनः॥ निशाध्ववोत्संगकुरंगजैरदःफलैः सपीयूष जलैः किमन्नापि॥ ७६॥ परस्पराकूतजदूतक
त्वयोरनंगमारादुमपिक्षरांप्रति॥ निमेषरोनैव कियच्चिरायुषा जनेषुपूर्नो रूदपादिनिरा
यः॥ ७७॥ अहनि शा वेति रतायष्टछेति कमोष्मसीतान्नकरार्पराहिट॥ द्विपा विदग्धा कि
लतन्निषाधिनीन्यधत्तसंध्यामधुरेधरे गुली॥ ७८॥ क्रमेराकूरं स्फुरातो पराः पदांसितं
वशीतं चतुरेरावीन्निता॥ दधौविदग्धारुरिरौ तेष्वरंगुली मनोचिती वितन विस्मितौ किल
॥ ७९॥ कियत्यजन्नोदनमानपक्षिपक्षकरस्यपपृच्छगतो गतेनयां॥ अहं किमेष्यामि किं
मेष्यसीति सान्यधत्तनमत्रं किलल्लज्जयाननं॥ ८०॥ यथामिषं जग्मुरनामिषं न्नमनिरामि
षं चामिषमोहमूहिरे॥ तया विदग्धैः परिकर्म निर्मितां विविच्य मेतेपरिहस्य मोजिताः॥ ८१॥
नरेवनकुलाच्छरससन्निभान्निभा घुवामृदुव्यंजनमासुफालिकौ॥ ददंशदंतैः प्रशशंसतत
द्रसं विहस्य परयेन्यपरिवेषिकापरं॥ ८२॥ अनेकसंयोजनपातभोक्तनिकोत्यनिष्पिष्य

वतद्गर्जनात्या अभीकृता कालिकवत्स विस्मयं जना वृद्धव्यंजनमध्यनादहरन्॥८३॥ पिपासुरस्मी
ति विबोधिता मुखं निरीक्ष्य बाल्लात्तु हितेन वारि साम्य पुनः करे कर्तुमना गलंति कांहसात्स
खीनां सहसन्यवर्त्तता॥८४॥ युवा छ मादिन्तु रमत्र गच्छतं विलोकयत नैराद्द शोनु विबनं॥व
कार तन्नीलि निवेशितं करेव भूवतद्व स्फुटकंटकोत्कर॥८५॥ प्रलेहजस्रे हृतकृतानुबिंब
नो चुचुंबकोपि स्रित भोजनच्छलः॥ मुहुः परिस्पृश्य करांगुली मुखे स्ततो नुरिक्तैः त्व
मवापि ते मुखं॥८६॥ आराधियं मीनमगाजि पत्रिनेः पले मृदु स्वादु सुगंधितं मनो॥
अशा किलाकैः कृतएभजेमितु न ततु संख्यातुमपिस्म शक्यते॥८७॥ कृतार्थनम्याद
भिरिद्धिः तैः पुरापराः सियः कुंचित किंचनम्कवा॥ भिपन्मुखे भोजनलीलयांगुलीपुन
प्रसन्नाननया न्वकंपि सः॥८८॥ अकारिनी हारनिभं प्रभंजनाद्धूपिपयो गुतसा
रदा हताभिः॥ निपीय मं गारकसंद्धिः तत्र तैरव तीर्णा वारि प्रातिवार मोहदृशः॥८९॥ त्व

पाविघातपदकारिचाम्रतंकृतंचयज्जीवनमंबुसाधकततः॥ दृष्टेदमारंभितुसर्वतोमुखंतं
थाचितः कर्तुमिदंपिबस्तवा॥९०॥ सरोजकोशाभिनयेनपाशीनास्थितपिकूरेनुहुरवपा
वेता॥ सखिस्वमसैमवितारवामित्युभेभिधानवादाहृदतुः किलोदनं॥९१॥ इयंकियच्चाल
कुचेतिपश्यतोपयःप्रदायाहृदयेसमाख्यतं॥ क्वैवमनोज्ञाव्यतरत्तादुन्नरोभिषेराम्रंगारघ
तः करद्वयी॥९२॥ अमीभिराकंठमभोजितद्रुहेतुषारषाराम्रदितेवशार्करा॥ हयहि
षद्वक्षयशीयपयःतंसुधाद्रुदात्यकमिवाहृतंदधि॥९३॥ तदंतरंतःसुपिरस्वावि
डुभिःकरंभितंकल्पयताजगत्कृता॥ इतस्ततस्यच्छमचोरिमाधिनानिरीक्ष्य
तत्क्षावलाजिह्नतांहृता॥९४॥ ददासिमैत्तत्रुचेयंहास्यदंनयत्तरागासितेपा
कांतया॥ इतीरितोविंबफलपलच्छलाददाधिबिंबाधरपांहुचवन्नानाया॥९५॥

साये १

समपयोरिंगितवान्नयस्यपौर्वीडापोपहृतप्रतीड्डितं॥ अकारिनाकूतमवाप्सायया विद
ग्धयारं जितयैवमानविता॥ ९६॥ सरवीप्रति स्माह पुनर्डिततक्षितां क्रमेरातेयक्षमतेनाह
स्तुतां॥ विलोमतद्धजनमर्प्यतेलपावरं किमस्मेनतितांतमर्पिने॥ ९७॥ समास्थिलिये
वमुजेक्रियाविध्यर्लोदरं वर्तुलयालयीकृतेभग्धलं कृतेश्रीरनटेरत्न दशनतीररराज
पाकाश्रित गैरिकश्रिया॥ ९८॥ चुचुंबनावीवलयावशीपरं पुरोधिपारि प्रातिविंवितावटः॥
॥ पुनर्नः पानकपानकैतवाच्चकारतच्चुंबनचुंकृतान्यपि॥ ९९॥ घनैरमीपांपुरवेपि
र्जनैरवर्पिवर्णीपलगोलकावली॥ वलदुजाभूपरारत्नरे॥ क्षेपाध्वतं दूवापेःश्रित
चांइसोरभां॥ १००॥ किपद्धदुव्यजनमतार्द्र्प्यतेममेतित्वमर्वेदतापुनः पुनः॥ अस्मा
सरव्यानुमसानवेद्धो कितेभ्कलेनतेषां कठिनीभूयसी॥ १०१॥ विदग्धवालेंगितग्र

भिन्नातुरीप्रवह्निकोत्पाटनपाटवेहृद्दः॥ निजस्यटीकाप्रबंधकामुकःस्य शाङ्गिराकृत
शतैस्तदोचितीमम्॥१०२॥ घटनल्लुतेभोजनभाजनेपुरःस्फुरन्नुरंध्रिप्रतिविंबितोक्ष्ि
तेः॥ पुनानिधायमोरासिलड्डुकद्वयंनरवैर्लिलिखाथममदंनिदं॥ ...१०३॥ विलोकि
तेराज्ञितरेरासास्मितं द्विपाथवैमुरव्यमितेसरवीजने॥ तदालिरानीयकुतोपि
शार्कसीकरेद्दोतस्याविंदुस्यपुञ्जिकां॥१०४॥ निरीक्ष्यरम्याःपतिवेषिकाध्रुवं
नभुक्तमेवाभिरवामत्यतिभिः॥ अशङ्कवह्निर्विहितुमुक्तवत्यापायडुक्तिताप्यंजनपुंजरा
जयः॥१०५॥ पृथक्प्रकारैर्ङ्गितशंसिताशयोपुवायधोदासितयोपतापितः॥
॥ततोनिराशाप्यपरिभोवयन्परामुपेतयातोपिसत्तोपपैवसः॥१०६॥ पयःस्मिता
मंडकमंडनांवरावदाननेंदुःपृथुलड्डुकस्तनी॥ पदस्तुचेभोज्यमनुजांमनुजिक्रियाप्रिया

बभ्रूवोज्वलकूरदारिगी॥१०७॥ चिरंयुवाकृतशोतैः कृतार्घ्यनाश्चिरं सरोषैंगितपात्वनिर्दूतः
स्र जन्करशालननलीलपाजलीन्यजाधि किं विहितुतौ बुधारया॥१०८॥ नघ द्विच
ःखिंडूं जनस्य भोजनेतथा पथ्यापोवतविभ्रमोद्भवः॥ अपारभृंगारमपः समुन्नि
फन्मदशांरसस्तोपमधन्नसप्रमः॥१०९॥ मुखेनिधायकामुकेनलोनुगेरथोकृपर्णा
लिखेहृदयस्थितके॥ दमार्पितां तर्मुरववासनिर्मितं भपाविलैःस्वभ्रमहासितोवि
लैः॥११०॥ अमीषु तथ्यान्नृतरत्नजातपो विदर्भरद्रासुनितानतवारुसोः॥ त्वियंगरह
रोकमिहत्युदीर्यतद्वृंपदंरदौशेषाजिघ्छक्षवैहसनैः॥१११॥ इतिहि केतनः मुविभि
छमोजिनोदिनानितयोकतिचिन्मुदायुयुः॥ द्विरप्ससंवत्सरवार[illegible]दरीपदीप्ति
भिस्फुष्टिमुपयुर्णानिशौ॥११२॥ उवासवैदर्भगृहेषुपंचषानिशाःकेशांगीपरि
रीयतोनलः॥ अथप्रतस्थेनिषधान्सहान्नपारथेनवार्ष्णेयगृहीतरश्मिना॥११३॥

परस्यनस्पृष्टमिमामघित्रियाप्रियाशीमुः प्रांशुरसावितिब्रुवंन्र॥ रथेनभैमीस्वयमध्यरूरु

हन्नताकिलोभ्लिष्यदिमांजनोहितः॥ ११४॥ स्वलिष्यतिस्निग्धतनुःप्रियादियं मादी

यसीपीडनभीरुदोर्षुगात्र॥ इतिस्मरःशीघ्रमतिर्व्यकारतांवधूंचरोमांचभरेरण

कशो॥ ११५॥ तथाकिमाजन्मनिजोकवर्द्धितौ प्रहित्यपुत्रीपितरौविषेदतुः॥ विस्च

ज्यतोतंदुहितुःपतिर्यथाविनीततालहागुरीभवहुतां॥ ११६॥ निनादनुत्रज्यसमंड

लोवधेन्नलंविवृत्तौचदुलापतांगतः॥ तडागकल्लोलइवानिलंतटाद्रुतानतिव्यी

वव्रतेवराटराट॥ ११७॥ पितात्मनःपुरायमनापदःसमाधनंमनस्कोपिरथाविं

नमलठ॥ इतःपरंपुत्रिनकोपितेहमित्पुदश्रारेपेव्यसजन्निजौरसी॥ ११८॥ प्रि

पःप्रियेकाद्यररामाद्भिरेरातांपितुःस्मरंतीमाचीकिंसदाघिषु॥ तथापितन्मा

५०

ट विपोगवाडवः स तु प्रियः प्रेममहांवुधावपि ॥११९॥ अथ सोम महीन्द्र दुहितुर्धातुमंडितस्तयानिमो
पत्यकपेच कामपि ॥ मुवाकुरंगो भरताद्दृतिचारपोर्वमारशोभां कृतयाद्दसेवपा
॥१२०॥ तदेकतानस्य नरपस्य राभितुं विरोढया भाववामिवान्मनिश्रया ॥ विहाय सा
पत्न्यमरंजिमीमजा समगात द्वाछितप्राप्तिव्र त्तिमि ४ ॥१२१॥ मसा रमालावालितो
र सां पुरीं निजां हि योगाद्दिवलं वितालकौ ॥ ददर्श पश्यामिवनैषधः पथ्यामथा
श्रितो द्वीविकमु-नृतैर्गृहैः ॥१२२॥ पुरीं निरीक्ष्यान्यमनाम नागीतिं प्रियायमै
त्यानिम्नतं विसर्जितः ॥ यथोक्तयाक्षः स हृसानि वर्त्तिनातदीक्षरो नार्द्ध पथे स
मागमं ॥१२३॥ अथ नगरघ्नतैरमात्यरत्नैः पुष्पिसामिपायसजापथ्याभिरामः
॥ मधुरिवकुसुमाश्रयासनाथः ॥ क्रमभिलितैरालिभिकुतूहलोकैः ॥१२४॥

४१

कियदपि कथयन्स्व च्छ जातं क्षावरा कुतूहलचं चूले षु तेषु॥ कियदपि निजदेशाच्छन्ने स्मरः श्र
वरापथसनु यन्पुरी विवेश॥१२५॥ अथ पथि पथिलाजै राम्भनो वाहुवल्ली पुकुल
कुलसकुलैः प्र जपं तो ज पंति॥ क्षितिपतिमुपने मुसांद चाना जनानाम स्मृत
जलम्रालीं सौकु मार्यं कुमार्यः॥१२६॥ अभिनवदमपतीकौ तिजालावलोकः
प्रवरापुरपुरं श्री वक्र चंद्रान्वयेन॥ निखिलनगर सौधा ह्रुवलीचंद्र शालोः क्ष
णा मिव निज संगो सान्च पाम्नू वन्र॥१२७॥ निपधन्टप मुख्वेद श्री सुधां सौध
वातायन विवर गरश्मि श्रोणा नोलोपनी तां॥ पपु रसमपि पासां पां सुलत्वोपरा
गाराय॥ खिलपुरपुर श्री नेत्र नीलोत्पलानि॥१२८॥ अवनि पतिपथो हस्त्रेरापा ति
प्रवाल स्खलित सुरा भिलाजाव्यो ज भाज प्रतीछन्र॥ उपरि कुसुमवृष्टीरपवै मा

निकानामभिनवकृतमैमीसोचन्द्रमीविवेश॥१२९॥इतिपरिणायभिमंगानमेकत्रया
नेदरचकितकटाक्षप्रेक्षितंचानयोस्तत॥दिविदिविषदधीशाःकौतुकेनाव
लोक्यप्रतिदधुरथगंतुंनाकमानंदसांद्राः॥१३०॥श्रीहर्षंकविराजराजमुकु
टालंकारहीरस्सुतंश्रीहीरःसुषुवेजितेंद्रियचयंमामल्लदेवीचयं॥काश्मी
रैर्महितेचतुर्दशमयीविद्यांविदद्भिर्महाकाव्येतद्भुविनैषधीयचरितेसर्गोग
मत्षोडशः॥ १६॥अथारभ्यकथाप्राप्यचरित्रीयावनश्रमं॥सुराःसरस्वदुल्लोल
लीलाजग्मुर्यथागतं॥१॥भैमीपणयेभुवस्ताह्मविरंचिन्त्यतोपि॥विद्यामिवविनी म
तायनविषद्रुप्रदायते॥२॥कांतिमंतिविमानानिभेजिरेभासुराःसुराः॥स्फटिको
द्भसद्यानीवप्रतिबिंबविवस्वातः॥३॥जवाज्ञातेनवातेनवलात्कृष्टवलाहकैः॥ख
सेनास्वस्यशीघ्रत्वंरथैरेषामिवारूपधि॥४॥क्रमाद्वीयसांतेषांतदानीसमदश्यत॥

॥५॥

॥स्पृष्टमष्टगुरोश्चर्वपर्यवस्यन्निकारीमा॥ ततान विद्युतां तेषां रथपीतपताकतां॥ लब्धकेतु
शिखोल्लेखाल्लेखा जलमुचः क्वचित्॥६॥ पुनः पुनर्मिलंतीषु पथिपाथोदपंक्तिषु॥ नाकना
परथालंबिवभ्रवाभरश्चापधनुः॥७॥ जले जलदजालानीव त्रिवज्रानुविवनैः॥ जाने तत्काल
जैस्तेषां जाताः शनिसनाथतां॥ नास्फुटं साधुरीवं रथ्यानो कुलच्छत्रं महीभुजो॥ पक्के दंडभ्रान्तास्तु ब
रदंडश्चडरूचं कनिता॥९॥ नलभीममुखप्रेक्षाविस्मिता यादसो दिशः॥ पाशी पाशः शिरः कं
गस्वस्तभूषणश्रवः श्रिया॥१०॥ पवनस्कंदमारुह्य न त्वरितरकरः शिरवी॥ अनेनप्राविमेमीतिभग्नमं
कनभस्सदो॥११॥ तत्करोर्भारती दूनो चिरहार्दीमनोगिरां॥ अचनि ध्वनिभिर्वैसौरनुकल्पैव्यनो
दयतां॥१२॥ अथो द्योतमवेहात तेजनो घमसितविषं॥ तेषां प्रत्युद्गमप्रीत्या मिलत्क्योमेव मूर्तिमत्॥१३॥
अद्रा हुराजिहानंते स्मरमश्रे सरस्थराः॥ अक्षा चेनयाशिक्षार्थं कलिनेव पुरस्कृतं॥१४॥ अनुगत्यार्थं
नरा प्रारा: दृष्ट्वा स्वीकृतह्रीभियः॥ संभली भुक्तसर्व स्वाजनायात्पारिपार्श्वकाः॥१५॥ विमानीलोक
जिह्मावं वृद्धस्यस्पर्द्धयेव घा॥ यस्यशतुलपेनाम्रकत्वं त्वमशरीरि राः॥१६॥ ईश्वरस्य जगत्का

त्स्नं स्पृष्टिमाकुलयन्निमं ॥ भ्रान्तिपोत्सीकृतस्त्रीकस्तस्यैवैरमनुस्मरन् ॥१७॥ वक्रे शाक्रादिनेत्राणां स्मरपीतन
लश्रियं ॥ आदिदैवतवैद्याभ्यामचिकित्स्यमरोचकं ॥१८॥ पुंतं द्विपंतमुत्कंप्रमुत्त्वोपुकमथारुरां ॥ बुबुधु
र्विबुधाः क्रोधमाक्रोशाक्रोशयोपरां ॥१९॥ पमुपासतदैतौष्टतेतास्टकः । शिष्यवक्षुषः ॥ भ्रूकुटीफारिनी
नादनिमनिश्वासफूत्कृतैः ॥२०॥ दुर्गेकामाभुगेनापि दुर्लघ्यमेवलंव्ययः ॥ दुर्वासो हृदपलोकान्सेंद्रान
पिदिधिक्षति ॥२१॥ वैराग्यंयः करात्तुत्ये रजनं जनयन्नपि ॥ सूते सर्वेद्रियाद्दीदिप्रज्वलं नापियस्तमः ॥
॥२२॥ पंचेषु विजयाशक्तो भवस्य क्रुध्यतो जयात् ॥ येनान्यविग्रहे हीता रिजयकाललनपाश्रितः ॥२३॥ हसौ
विस्तारयन्निन्ये विभ्यदर्द्दपथस्यवीरुः ॥ सूचयन्काकुमाल्कूतैर्लीनस्तत्रव्यलोकितैः ॥२४॥ दैन्यसैन्यम
यानित्यमत्याहारामयाविनः ॥ भुंजानजेनसाकूतपश्यायस्यानुजीविनः ॥२५॥ धनिदानां बुवष्टेयः पात्रपारा
यवग्रहः ॥ स्वान्दासानिवद्दानिस्वान्स्वविक्रीरीतैर्थ वृत्सु [illegible]यः ॥२६॥ एकद्विकररोहत्नमहापातकपंचकः ॥
त्ररोनमन्यतेकोपकामोपः पंचकारयन्त्रा ॥२७॥ य सर्वेद्रियसमापिजिह्वावद्ववलंवतो ॥ तस्यामचार्यकंय
स्त्रो बटवैपाटवर्जितुं ॥२८॥ पथ्यांतथ्यामगरहृतमंधबंधुमबोधनं ॥ अन्यमाश्लिष्यनोहृतं मोहमेहातातत्र
तो ॥२९॥ श्वासस्वप्रराप्रयारोपिनस्मरं । तिस्मरैद्विषां ॥ मज्जाकुटुंवजं बालेबालिशायदुपासिनः ॥३०॥ पुंसा

मलक्षेनिर्यारा ज्ञा नदीपमथा त्मनां॥ग्रंतमन्त्रयिघतिव्यक्तेपः कज्जोलवदुज्ज्वलं॥३१॥ब्रह्मचारिवनस्थायियतपोगृह
स्थाश्च॥ त्रपोयमुपजीवंति क्रोधलोभमनोभवाः॥३२॥जाग्रतामपिनिद्राघः पश्यतामपियोधता॥ अकृतेसत्य
पिजाड्यपः प्रकाशोपि वृथः स्तमः॥३३॥कुरुसैन्यं हरे सोवप्रागलज्जतनार्जुनः॥ हतं येनजयन्कामस्तमोगुरा
जुषा जगृत्य॥३४॥ छिद्रितांः कृतिच्चिद्वैः प्राच्यः परिचयादमी॥ ग्रन्थेनकेनाचूडमेनः कंचुकमेचकाः॥३५॥
तंगोद्भूरांड्वीरांघोसैन्यैर्भ्यरांमुपेयुषि॥कस्यौप्पाकरांग्रोमासुस्तैवैसान्कैरांककर्शान्॥३६॥गोवांन्मज्ञान
वृद्धे ज्ञफलेपिश्यैतिसत्पता॥कांक्षाद्वातत्रचीवेद्धाः कामाघायत्र। खिलीकृतः॥३७॥केनापिबोधेसत्वेनजातंस
त्येनहेतुना॥ पिद्वदमैर्मभेदायुजगादजगदंछिद्रं॥३८॥ प्रेग्निहोगंत्रयीतंत्रं कैर्दंडंभस्मपुंड्रकं॥ प्रज्ञापौरु
षहीनानां जीवोजल्पतिजीविकां॥३९॥ शुद्धिर्वैशाहृयीभुद्धोपित्रोपित्रोर्पिंदैकैश्राः॥ तदनंतंकुलादोषादोषा
जातिरौस्तिकां॥४०॥कामिनीवर्गसंसर्गैर्नकः संक्रांतपातकः॥ नोश्नातिस्नातिहीहोमैहिकोसौमव्रतंजगार
॥४१॥ ईर्ष्ययारक्षतोनारी द्विकुलास्थितिदांभिकान्॥ स्मरांधत्वाविशेषपितथानरर्मरक्षतः॥४२॥प
रदारनिवृत्तिर्पासौयंस्वपसमाहतः॥ ग्रहत्याकेलिलोलेनदंमोहंभौलिपातिना॥४३॥ गुरुतल्पगतोपा
पैकल्पैनोत्यजेतद्विजाः॥ पशोवंःपापुरस्तुच्चैगुरुदारग्नदंगैहः॥४४॥ पोपानोपांस्तुदः पुरांपात्पेरासो

वद्धः यमकृ
१ पाभुपतव्रतं
मन्यन्ते तिष्ठ

तीर्थशास्त्राद्दूरसेनोपायोपाध्यायवत्सुपु ५
संप्रदायागतविद्याः ५

दृश्यतेदृतिदोषणः पाये

स्मुरितिर्भूकृतिः॥ वैपरीत्यंदृष्टुतं सांज्ञानंदो रव्यातवलांवैले॥ ४५॥ संदेहेप्पन्यदेहाप्रविवर्ज्यवंजिनंधेदि॥ त्यंज
तंश्रोत्रियाः संत्रंहिसादूषराः संशयात्॥ ४६॥ येस्त्रिवेदीविदोवंद्यः सेव्यासोदिजंजल्पवैः॥ रामापांगांत
कोमाप्याः प्रश्रुत्स्तात्दस्तत्वोरगा॥ ४७॥ सुकृतेर्षुः केथूंश्रूद्धासुरतुवैः कथंनसा॥ तेत्कर्मपुरुपः कुर्याद्वैनो
त्येसुखमेधते॥ ४८॥ वलाकूतंतपोपानिसकृतीन्यकृतानिवैः॥ सर्वाण्यूलकृतानर्थानेकृतोमेकुर
ज्रवोत्ता॥ ४९॥ स्वागमापिमोस्मिंस्कृतोपिकाविचिकित्सवः॥ नैतमोचेरतानंदस्वैकंदपयामिधय
॥ ५०॥ श्रुतिस्मृत्यर्थवोधेषु वैकसंत्यमृतोधियां॥ व्याख्याकुद्विवुलापेक्षासानोपेक्षासुखोमुख्वी
॥ ५१॥ पास्मिन्नस्मीतिधीर्हेतद्द्वाहेवः कमेनसा॥ कापिकितत्फलंनस्यादात्मैतिपरसाक्षिके॥ ५२॥ दृ
तःस्मरतिजन्मानिमृतेकेर्मफलोमयः॥ स्वन्यमुकोमृतेत्यमितिरित्यंलेवृत्तवार्तया॥ ५३॥ जननेजान
तास्मीतिकोपंनात्वंमित्यसौ॥ ज्यतेगोल्पतेचान्यैः दृढोश्रुत्यातिवृत्तया॥ ५४॥ एकंसंदिग्धयोस्ता
वद्वावितत्रैष्ठजन्मनि॥ हेतुमाहुःस्वमंत्रादीनसांशान्यथाविदः॥ ५५॥ एकस्यचिश्चपापानतोपिव
तोनिमजातः॥ कःश्रोतस्यात्मेनोभीरोमृरस्याहुरितननते॥ ५६॥ किंतवंतहतोतुष्पात्तन्मोवेहिफलंमद
॥ न्यस्यतन्मेहीनन्यस्यन्यास्यतेवाशमनोयदि॥ ५७॥ तदरागानीवपश्चाद्वादान्विधनयवंपूरनुतात
निधेहि हेतुरूपे १

प्रयोज्यपु
अनुमानविरुद्ध ४
तन्मादरः पुनं

स्मरात्रीविदुषांनंदीतानिस्मुयत्निमुक्तिपोपानासे
वंतमप्रवोदेत्याशुनपापाविषमरुद्रश्वापिदिप्रसजेयमारतोदे

कापि तादृशास्येव का श्विरंजनं वंचना ॥ पताकुलं घंका मेदेवाजां ब्रह्माद्यैरप्यलंचिंतां ॥ वेदोपि देवकीया ना
तेत्रीसोः कौधिका हृरा ॥५९॥ प्रलोपम पिवेदस्य भागमन्येघ मेवचैतत् ॥ केनो भाग्येन दुःखा विधीनपि
तयेछेधा ॥६०॥ श्रुतिं भाद्य छविल्लिमाः प्रहीपो भूपच स्वयं ॥ मीमांसा मांसलप्रज्ञा संता पपदिह पदाधिनी
॥६१॥ कोहं वेदास्य मुष्मिन्वा लोक इत्याह का श्रुतिः ॥ तत्प्रामा रायादमुं लोकं लोकप्रत्ये तु वाकयं ॥६२॥
धर्मोधर्मो मनुर्जल्पन्न न शक्यार्जनवर्जनौ ॥ व्याजान्मडल दंडो थीं श्रेहघा पिमुघा बुधेः ॥६३॥ व्या
सस्येवाड़िरा तस्मिन्न श्राद्धे न्यद्वास्छतां ॥ त्रिकाः ॥ मत्स्यस्याप्युपदेश्या न्वः को मत्स्यान दिभाषतां ॥६४॥
पंडितेषु पांडवानां सव्यासव्यातु पटुकविश्वा निनिंदते पुनिंदसुवैस्ते तु स्तुतवान्न किं ॥६५॥ नुन्माकु
:किलद्वैव्यां सव्यासः को मासमासजरादासीरतो स्मादासी घन्मात्रा तत्राप्पदेशि किं ॥६६॥ द्वैवे द्विजे
षु कृतां ग्रंथापंथा येपीत दाहृतो ॥ ज्ञानतैः किं नतैर्व्यर्क तत्तोप्या त्मा च रीकृतः ॥६७॥ साधुका मुकता
मुक्ताशांतस्वांतेमर्रखान्मुरवेः ॥ सारंगलोचना सारादिवं प्रेत्याभिलिप्सुभिः ॥६८॥ कः शामः क्रियतोप्रा
ज्ञाः प्रियाप्रीतौ परिश्रामः ॥ मस्मीन्नेतस्पदेहस्य पुनरागमने श्रमः ॥६९॥ उभयीप्रकृतिः कोमेस

ओंदितिमुनेर्मनः॥ श्रृपवर्गोत्सवीयेतिम्नशातपारीणेरपि॥ ७०॥ विश्वात्मरूपरिज्ञानापज्ञाजानितमज्ञानाः॥ विग्रह
पाशतः पश्चाज्ज्वलरोरम्भाविभ्रमं॥ ७१॥ एनसानेनतिर्यकुस्यादित्यादिकाविभीषिकाराजिलोपिहिराजव
स्त्वेकुरवीकुरवहेतुभिः॥ ७२॥ आहताश्चाहिविदीव्यंतिदेत्यादेत्यारिरागरशो॥ तत्रापितेनयुध्यंतांहृतावपित
येवतो॥ ७३॥ स्वं चवज्रश्रवसंसारेमुक्तौकुब्रह्मकेवलं॥ इतित्वोच्छिन्नमुक्तमुक्तौ वेदग्धीवेदवादिनां॥ ७४॥
मुक्तयेयः शीलात्साम्यशास्त्रमूचेसचेतसां॥ गौतमस्त्वमवेत्यैवयथाविकृतधैवसः॥ ७५॥ दाराहरि
हरादीनांतन्मग्नमनसोम्हशं॥ किंनमुक्ताः कृतसंसतिकारेगारेमनोमुवः॥ ७६॥ दिवश्चेदस्ति सर्वज्ञाः
करुणाभागवध्यवाक्॥ तत्किं वाग्ययमात्रान्तःकृतार्थयतिनार्थिनः॥ ७७॥ भविनांभावयन्दुःखस्वक
र्मजमयीश्वरः॥ स्यादकारणवैरीनःकारणादपरेपरे॥ ७८॥ तर्काप्रतिष्ठयासाम्यादन्योन्यस्यव्यति
घ्नतो॥ नाप्रामरायमतानांस्यात्केषांसत्प्रतिपक्षवत्॥ ७९॥ अक्रोधुंशिक्षयंत्यन्यैः क्रोधनोयैस्तिपोधना
॥ निर्धनायेधनोयस्यधातुवादोपदेशिनः॥ ८०॥ किंचित्तेदन्यरूप्टेयमदोतोरेहारिप्रिया॥ दत्वासर्वधनं
मुग्धोबंधनंलब्धवान्बलिः॥ ८१॥ दोग्ध्यादोग्ध्राचसर्वापंचनिनश्चेतसाजना॥ विषयलोभसंक्षोभ
मकह्वायधुदासते॥ ८२॥ दैन्यस्याथपुष्यमस्तैन्यममतकुक्षिवंचना॥ स्वाछंदमद्धकृतानंदकेदलीकंदमेककं॥

५५

।।८३।। इच्छमाकर्णयं दुर्वर्णानृशाकः सक्रोधतोदधे ।। अवोचदुच्चैः कस्कोयं धर्मधर्मीनिकृंतति ।।८४।। लोक
त्रयी त्रयीनेत्रां वज्रवीर्यस्फुरत्करे ।। कइच्छं भाषते पाकशासने मयि शासति ।।८५।। वर्णसंकीर्णतायां
वाजात्यलोपेन्यथापि वा ।। अत्रमहादेपरीक्षासु मंगमंगप्रमाणय ।।८६।। ब्राह्मण्यादिप्रसिद्धायां गताय
नेक्षते जगत् ।। तद्विशुद्धिमशेषस्य वर्णावंशस्य शंसति ।।८७।। जलानलपरीक्षादौ संवादो वइवेदितो
।। गलद्दस्तितनास्ति कथाधिकधियं कुलतेन ते ।।८८।। सत्येजं पतिं गाहीग भीदावध्रुवोदयात् ।। आसिसंनो
स्तिकाः कर्मनाकिं मर्म भिनत्ति वः ।।८९।। यावत स्वगयाश्राद्धं तस्या वश्य कंचन ।। नानादेशजनो यत्रा
: प्रत्येपि नकथाः कथं ।।९०।। नीतानां धमदूतेन मंमाते रूपागतौ ।। आद्धसे संवदं तीन परलोककथां क
थों जन्वाजन्वलनः क्रोधा [illegible] दाव रव्यो वा हि पन्नमं ।। किमाछुरे किमाछेदे मस्म दग्गे निरर्गलं ।।९२।।
महापराक्रिराः श्रोतधर्मकवलजीविनः ।। नराभनराम्रछोलस्मरन्रविस्माधसोपिना ।।९३।। आप्तेरपि
श्येनकारीरी छुरवाहष्टफलामरवाप्त ।। नवः किं धर्म संदेहं जयभावनः ।।९४।। दंडताडवतः कोर्वन्रस्फु
लिंगालिंगितांनभः ।। निर्ममे धागिराम्रमीं भिन्नमर्मे वधर्मराट् ।।९५।। तिष्ठ मोस्ति षष्टकं [illegible] ठोष्टं

45

धो५

संदेह २

कुंठयामि हठादियं ॥ अपष्टुपठतः पाठं मधिगोष्ठिशातस्यते ॥ ९६ ॥ वेदैस्तद्वेदिभिस्तद्वालिंषैरंम
तैशातैर्हतं ॥ परं कस्तपरं वा चालोकं लोकायतं त्यजेत् ॥ ९७ ॥ समंज्ञातात्यम्र पिष्टं पाथ
वैमत्यमेत्ययं ॥ लोके प्रयासि पंथानं परलोकेन तं कुतः ॥ ९८ ॥ स्वकं न्याम न्यसा कर्तुं वि
श्वानुपतिद् भ्वना ॥ लोके परत्र लोकस्य कस्य न स्याद्दृढं मनः ॥ ९९ ॥ कस्मिन्नपि मते सत्ये दृढता स
र्वमतत्यजः ॥ तद् ष्ट्याव्यर्थता मात्र मनर्थस्तेन धर्मजः ॥ १०० ॥ क्वापि सर्वैरवैमत्यात्याति
त्यादन्यथा क्वाचित् ॥ स्थातव्यं गीतएव स्यात् धर्मे शेषपितक्ते ॥ १०१ ॥ वभाराव रु राः क्रोधाद्दस
राः कन्तराणिते ॥ किंन प्रवंडात्पारवंड पाशपाशाद्दिभेषिनः ॥ १०२ ॥ मानवाशाकयनिर्मीराकूर्मोधं
काविला शिला ॥ नग्नाद्वापपतो मुग्धासी थिंकाध्वनिवः कथं ॥ १०३ ॥ शतक्रतूल्लेजाघारव्यानिरव्याति
नास्तिकाः कथंस ॥ क्रतिब्रत्तोतसंवादैर्नवम्य मदचीकरत् ॥ १०४ ॥ तत्तज्ज्ञोतुल्कतावेशान्नगयाज्ञा
द्वादियाचिनः ॥ भूतानननुभवंतोपि कथं श्रद्दध्युर्जनाः कृती ॥ १०५ ॥ नामश्रममाघमं नीतानेथस्वत
नुमागतान् ॥ संवादवादिनो जीवान्वीक्ष्य मा त्यज तः कृती ॥ १०६ ॥ संरंभैर्जर्भजेन्नाहं स्तम्यम

नादत्ताद्दत्तान्॥ मूर्द्धबद्धांजलिर्देवानथैवं काश्चिदूचिवान्॥१०७॥ नापराचीपराचीनो जनोयं नाकनायकाः॥
लस्याहं कलेर्वंदी तच्चातुश्चतुर्लीनानपि॥१०८॥ इति तस्मिन्वदंन्येव देवास्यंदनमंदिरं॥ कलिमाकल
य्यावक्रद्वापरंचापरं पुरः॥१०९॥ संदर्शनंमद्दीवःश्रीवद्दुत्वकृतद्रुतीन्॥ तत्रोत्यापरीतस्तान्ना
कीयान्नारकीवसः॥११०॥ गुरुरीटाकलितःप्राज्ञीन्मूर्द्धनमितमस्तकः॥ सत्रिशंकुरिवाक्रांतस्तोज
सेवाविडोजसः॥१११॥ विमुखान्दृष्टमधेनंजनंगमेरुवद्विजान्॥ एषमत्तस्सहेलं तानुपेत्य
समभाषत॥११२॥ स्वस्ति वास्तोष्पते तुल्यां शिखिन्नाद्दिनरविन्नता॥ सखे कालस्तु खेनासिपाश
हस्तमुदस्तवा॥११३॥ स्वयंवरमहे भैमीवरणाय नरामहे॥ तद्यानन्तुमन्त्यघमघ्नेनतत्र
धाविने॥११४॥ तेयतायतमुस्थोऽत्रेरह कारमकाररां॥ कुर्वेरतिर्वेरस्मिन्सस्त्वाहष्टसुखा
सिधः॥११५॥ पुनर्वक्ष्यामि मामेवं कथमुद्धयसेनुसा॥ स्पष्टवान्परमेष्टीपंनेष्टिके भूहवा
रिणां॥११६॥ द्रोहिणोद्रुहिणावचनु त्वामाकुरार्यावकीर्तिनां॥ त्वज्ज्ञानैरपि वाचोनुःसन्तुलेघ्य
त्यपान्तुकि॥११७॥ श्रुतेवृत्तस्सवत्तोतस्त्रिजगद्युवर्गानुना॥ प्रागच्छतामपादानंसस्वयंवर
एवनः॥११८॥ नागेषु सानुरागेषु पश्यत्सु दिविषत्सु च॥ भूमिपालं नलं भैमी वरंसाव

रयद्वरं॥११९॥भुजगेशान सद्वेषान्खानरानितरान्नरान्॥ अमरान्पामरान्स्मै मीनलं वेदयुरो॥ज्वै
लं॥१२०॥इति भ्रूत्वास रोषैक परमंवर मंयुगं॥जगर्जाशानिशाद्र मुद्रस्तान्तुत्कंपानदः॥१२१॥
कयापि क्रीडनुत्राः ह्मादिव्यास्त्री दीव्यतस्वयं॥कलिं हत्वा चरतु ब्रह्म प्रेतुवानुप्रियापवः॥१२२॥
वर्पैवकृतमेयंवः परस्मैधर्मदेशिनो॥स्वयं तारकुर्वतांसर्वज्ञो नुपहि मितक्रतौ॥१२३॥तत्र
स्वयंवरेलांभि नुवक्षी नैषधेनसा॥जगताक्षीस्तापुष्माभिर्लीभ स्तकल्याभ एषवः॥१२४॥दूरा
न्नः प्रेक्ष्य युष्माकं पुरैयं वक्रवक्रराग॥ त्तजातपैवासमर्थानां छरवमस्माकमीक्षितं॥१२५॥स्थितं भ
वद्भिः पश्यद्भिः कथंभोस्तद साम्प्रतं॥निर्दग्धा दुर्विदग्धा किंसाद्दशान ज्वलन्स्कुधा॥१२६॥महो
वंशानना हृत्येन ह्रांतमभिलाषुका॥स्वीवकार कथंकार महोसातरलंनलं॥१२७॥भवाद्दशो
र्दिशामीशैर्म्ग्य मारामीन्द्र गोक्षरां॥स्वीकुर्वीरोः कथंसोढः कृतरीदृस्स्वरांनलः॥१२८॥दारुराः कु
रमाश्रित्याशिरवीसाक्षी भवन्नपि॥नावर्लिंकित दुहीदेहलूटसाक्षिक्रियामयं॥१२९॥अहोमहः सहापा
नांसंभूतां भवतामपि॥त्तमैवास्मैकलंकायदेवस्पैवान्ह तद्धृतो॥१३०॥सावप्रेयंक्रुमुत्स्थाय

नयमीर्ष्याजुषः स्वकिं॥ भूतागसमनस्तस्मात्वप्रनाघाच्छिनद्मितां॥१३०॥ पतद्यं सहकर्तुं मां पांचालीपांडवै
रिव॥ सापिपंचभिरस्माभिः सविभज्यैवभुज्यतां॥१३१॥ अथापरिहृढा सा तु मस्वेतां सुरवरस्य तां॥
वक्त्रगिरा श्राघातं भारती सारती च या॥१३२॥ किं नि भैमी वरं चास्मेदातुमेवागमन्नमी॥ नलीहिधी
47 धीरवेदग्धी धीरगंभीरगाहिनी॥१३३॥ वाग्मिनी जडजिह्वस्तां प्रति वक्तुमशक्तिमान्॥ लीलावलेतो हे ४
कत्वाद्वानेवावदत्कलिः॥१३४॥ प्रोच्छिवांच्छितमस्माभिरपि तां प्रति संप्रति॥ तस्मिन्नलेन सौशोभि x ले ५
कास्तराय स्यास्ति न पुनः॥१३५॥ हन्तकर्मणोकुर्म किं तदानाम्ममतत्र यत्॥ कालोचितमिदानीं नः भ्र
श्यतां लोचितं पुनः॥१३६॥ प्रतिज्ञायैनलं विज्ञाः कलेर्विनायतां मम॥ तेव भैमीं च मन्मीं च त्याजयामि ज
पामितं॥१३७॥ नैषधेनाविरोधं मे वंडितां मंडितो जसः॥ जगांतिद्रुतगायत्नुरवैः केरव वैरवत्॥१३८॥
द्वापरस्साधुकारस्यात द्विकारसदीदिपतां॥ प्रतीयप्रश्नवरो पारीं मवोचन्नमुचेरिपुः॥१३९॥ विस्मेप
मतिरस्मासु साधु वेलक्षमीत्रेता॥ यद्दृत्तेल्यमनल्यापतद्दृचोढिपमात्मनो॥१४०॥ फलसीमां चतुर्व
र्गं पिछतां सापि यछति॥ नलस्यास्मदुपघ्न सा भक्तिर्भूतावकोशिनी॥१४१॥ भव्यो न व्यवसायस्ते

नलेसाक्रमतोकले ॥ लोकपालविशालो सो निषधानां सुधाकरः ॥१४१॥ आनयन्नामृतः कुलेस्वास्तिनवका
स्मान्नेत्ति ॥ निश्चिताखिलधर्मेषु द्वापरस्यादपंचपा ॥१४२॥ साविनीततमा भैमी व्यर्थान्नर्यग
हैरहो ॥ कथं भवद्भिर्धैर्वाध्याप्रामिति विभ्रमेरिव ॥१४४॥ तन्त्रा सत्ययुगं तावत्रेता स्यादिह कुमहे
ति ॥ एकप्रकाशधर्मा सा न कलिद्वापरौ युवां ॥१४५॥ कश्चिष्पे वश्यमित्युक्त्वा करिष्पन्नपि दुष्पासि
॥ दृष्टादृष्टाहिनायत्ताः कार्यी याहतवस्तवा ॥१४६॥ द्रोहं मोहेनयस्तास्मिन्नावरे द्वापिरेरासः ॥ त
त्पापसंभवं तापमाप्नुयादनयाचतः ॥१४७॥ युगशेषत वद्वेस्तास्मिन्नेषनसांप्रतं ॥ भावितानहिता
पेतद्वैरतवैरसेनिना ॥१४८॥ तत्र यामीत्यसज्ञानं राजसंसदि हास्यतां ॥ इति तन्न गगतो मा गा
राजसंसदि हास्यतां ॥१४९॥ गत्वान्तरा नलं भैमीनाकस्मात्वं प्रवेक्ष्यहो ॥ यमां चक्रमसंयुक्तंप
श्च मौनं ठकारवत् ॥१५०॥ अपरेपि दिशांईशा वाचमेनां शचीपते ॥ अन्वमन्यत किं त्वे
नं नादत्त युगयोर्युगं ॥१५१॥ कलिं प्रति कलिं द्वे वा द्वेवान्प्रत्येकशः कलिः ॥ सोपहासं समेवं
रौरिछं व्यरचयान्मिथः ॥१५२॥ तत्रागमनमेवाहि वैरसेनो तपावृतो ॥ उरुद्वेगेनाविमाने

नापि धावता ॥१५३॥ पुरा पापविवरीतुं या मग्गा एव तया वृते ॥ अन्यस्मिन्भवतो हास्य वृत्तामे तत्र याव
ता ॥१५४॥ पत्नीतपावृते तस्मिन् यद्दुष्कृं गतं या नासि ॥ भवता को परोधस्तादक्षमस्य वृथा हृदः
॥१५५॥ पासि स्मर जयन्न कोऽस्या यो जनो धर्ममहावृता ॥ समृद्धे स्तव वृते ऽन्यस्मिन् किं नदी स्त
त्रपामर ॥१५६॥ नलं प्रत्यनयता निर्गतानौ यीकतुरीपयोः ॥ पुगयार्युगलं कुध्यादि विदर्भाधि
पं द्युः ॥१५७॥ द्वापरैकपरीवारः कलिर्मत्सरमन्दधीः(?) [illegible] ॥ नलनिगूहितो [illegible] गोहृम
हि लोकिल ॥१५८॥ नलं द्रष्टापूर्त्तं संपूर्णोद्दूरद्दुगो न मुंप्रति ॥ निषधान्निषधागं तु विघ्नः संज
घटे घनः ॥१५९॥ मंडलं निषधेद्दुस्यं वं द्दुस्य वामलं कलिः ॥ प्राप म्लापयितुं पापः स्वभौ तु रि
वसगाहृ ॥१६०॥ कियतापि च कालेन कालं कलिरुपेयिवान् ॥ भैमीभर्त्तुरहं मानी राजधानी
महीभुजः ॥१६१॥ वेदानुद्धरतो तत्र मुख्या दाकरो घनरपहं ॥ न प्रसारापितुं कालः कलिः प
दमपारयत् ॥१६२॥ श्रुति पाठक वक्त्रेभ्यस्तत्रा करायतक्रमो ॥ क्रमः संकोचितस्तस्य पुरे दू
रमवर्त्तत ॥१६३॥ ताव ज्ञतिर्ध्वतारो धापादयो स्तेन संहिता ॥ न वेदपाठिकंठेभ्यो यावद